

Hegedűs István (a Magyarországi Európa Társaság elnöke):

"Gigantikus szuperállam" vs. súlyok és ellensúlyok. Ötven év az európai eszme jegyében

A Time Magazine barátságos, sőt lelkes összeállításban sorolja fel az Európai Unió sikereit a kezdetektől napjainkig: a béke tartós biztosításának elismerésével indít, majd az országhatárok sorompóinak lebontását, a közösségen belüli szabad munkavállalás és az egységes pénz megteremtését méltatva eljut az európai ipari együttműködést jelképező, az amerikai monopolhelyzetet megtörő Airbus repülőgépgyártó dicséretéig. A húszpontos listát közlő újság még az idők próbáját legkevésbé kiálló közös agrárpolitikáról is ejt egy-két megértő, kedves szót. Lehet, hogy a szomszéd kontinens legelője mindig zöldebb?

Ha most az ötvenedik születésnapon, a Római Szerződés(ek) aláírásának évfordulóján belülről értékeljük az európai egységesülés eddigi történetét, akkor mi, európaiak is jogosan ünnepelehetünk. A kommunista rendszer lebontása nyomán, a huszonegyedik század elején az Európai Unió polgáraivá vált magyarok pedig arra is emlékezhetnek-emlékezhetnek, hogy hol tartott az ország 1957 tavaszán. Ekkor, a forradalom és szabadságharc leverését, a második szovjet megszállást követő dermedt csendben tartóztatták le a Romániába deportált Nagy Imre miniszterelnököt és társait, hogy titokban előkészítsék koncepciós perüket.

Az Európai Unió történelmi teljesítményének leglátványosabb bizonyítéka a folyamatos és folytatódó bővülés, újabb és újabb országcsoporthoz csatlakozása az integrációhoz. A sokféle kulturális háttér, az eltérő politikai tapasztalatok, az azokból levont különböző nemzeti bölcsességek és sztereotípiák létezése mellett is jelenleg huszonhét tagállam elitje és közvéleménye - minden hangulati hullámvás ellenére - alapvetően klubtagság-párti. Ráadásul az elmúlt öt évtized során – noha euroszklerotikus időszakoktól és gyakori

válságjelenségektől kísérve – a kezdetben Közös Piacnak becézett, szinte meghatározhatatlan képződmény („se nem állam, se nem nemzetközi szervezet”) az utolsó húsz esztendő szerződési és intézményi reformjai következtében egyre több szakpolitikai területre hatolt be - a környezetvédelemtől a bel- és igazságügyi együttműködésig -, politikai jellege-dimenziója pedig mindinkább kidomborodott. Ugyan a szuperhatalmi vetélkedés árnyékában sokáig alig osztottak önálló lapot a nyugat-európai országoknak, a balkáni háborúk hatására – amikor is az EU egyedül tehetetlennek bizonyult – felerősödött a közös kül- és biztonságpolitika formálásának igénye és fokozatosan intézményesült a belső együttműködés. Az iraki háborút övező nézeteltérések ellenére a „soft power” jelzővel illetett Európai Unió egyre többször lép fel a tagállamok által egyeztetett, határozott hangon a nemzetközi porondon.

Az európai sikersztorit ugyanakkor számosan megkérdőjelezzik. Több tagállamban igen erősek az eurorealista-euroszkeptikus politikai csoportosulások. A kifogások és ellenérzések képviselőinek érvrendszere gyakran a hagyományos nacionalizmusból vagy éppen újsütetű populizmusból táplálkozik. Mások Brüsszelnél alakították ki maguknak a gigantikus szuperállam képét, nem ismerve vagy félreértve a közös intézményes döntéshozatal mechanizmusait, a politikaformálás szabályait és normáit, bürokratikusnak és átláthatatlannak minősítve a nemzetek feletti, a kormányközi és a tagállami szintek szereplőinek összjátékát. És vannak, akik absztrakt modelleket, esetleg az Amerikai Egyesült Államok felépítését kérik számon a más történelmi úton és kompromisszumokkal kihordott európai struktúrán.

Érdekes módon gyakran ezek a kritikusok vetik el a legélesebben az Európai Alkotmány tervezetét, holott annak egyik fontos célja éppen a döntéshozatal egyszerűsítése és követhetővé tétele. A demokrácia súlyos deficitjének fennforgásával érvelő politikusok és elemzők, akik tehát az Európai Unió legitimitásának kérdését feszegetik, általában

„kevesebb” Európát akarnak. A föderalista törekvéseket folytató mainstream összeurópai politikai pártok és áramlatok viszont éppen az európai intézmények megerősítésében, a közöttük kialakított súlyok és ellensúlyok rendszerének finomításában, mindenekelőtt az Európai Parlament befolyásának további növelésében látják a kiutat az elitek és a tömegek közötti kommunikációs – és nem annyira legitimációs - szakadékból.

Persze a közéleti feszültségeket Európában sem lehet pusztán ügyes politikai kommunikációval és PR-technikákkal feloldani. Az átlagember „érezze a saját bőrén” az EU hatását, a „vigyük közelebb az uniót a mindennapokhoz” retorikája és taktikája kétélű fegyver: a rendkívül értékállóan bizonyult eurót az övezet lakói állítólagos árdrágító hatása miatt szidják a mai napig. Két alapító tagállamban, Franciaországban és Hollandiában az Európai Alkotmányt kiáltotta ki bűnbaknak a közvélemény többsége, olyan problémákért és kihívásokért felelőssé téve az új dokumentumot, amikhez egyébként semmi köze sincsen.

Magyarországon is csak lassan és korlátozottan terjed az európai ügyekről való átfogó gondolkodás. A még mindig újnak számító, a kevésbé fejlettek közé tartozó, önmagát kishitűen kis országnak érzékelő tagállam európai polgáraiéként – politikusként, értelmiségiként, civil szervezeti aktivistaként - alig veszünk részt az Európai Unió jövőjéről szóló permanens vitában. Márpedig a formálódó közös európai politikai tér lassan azt is magával hozhatja, hogy az érdeklődő állampolgár idővel ideológiai alapon azonosul az európai közélet szereplőivel. Előbb-utóbb nem csupán a magyar „nemzeti érdek” megvédésének kissé zavaros feladatával küldünk majd politikusokat az Európai Parlamentbe, hanem úgy tekinthetünk rájuk, mint az európai pártcsaládok itthoni képviselőire.

Ötven év múlva, ha megérjük, igaz lehet a most megelőlegezett szlogen: az Európai Unió belpolitikává válik.